

Kapitola 3

Trumpeta ze mě dělala zvláštní případ.

Už jsem nebyl jen číslo.

Byl jsem Musiker.

Ve Westerborgku byla každý týden revue, v níž hráli Willy Rosen a Erich Ziegler – kabaretiéři, kteří utekli z Německa. Znal jsem je z divadla *Theater van de Lach (Divadlo smíchu)* na amsterdamské Plantage Middenlaan. Němci dávali u každého vlaku, který přijel, pozor na nové umělce. Právě Rosen a Ziegler se postarali o to, že už jsem nebyl trestanec a mohl jsem hrát v táborovém orchestru.

Ještě pořád jsem měl trumpetu a Tilly, kterou mezitím propustili, mi poslala hezký šedý oblek, v němž jsem vystupoval. Jsi zase panáček, myslel jsem si, a od té doby jsem bydlel v obyčejném baráku. Prozatím jsem nemusel na transport a byl jsem vítaným přínosem pro táborový orchestr, protože čím lepší byl orchestr a kabaret, tím větší měla být šance na odklad deportace.

Rosen a Ziegler nebydleli v barácích, ale ve zvláštních domcích, které byly určené výhradně a pouze pro prominenty. Albert

Gemmeker, velitel Westerborku, byl blázen do všeho, co mělo co do činění s uměním, ostatně jako mnozí Němci. Z Ommenu a z Amersfoortu a vlastně odkudkoliv nechávali přijíždět německé kolegy, aby si mohli užívat jejich umělců.

Také Ferdinand aus der Fünten zde byl na návštěvě. V Amsterdamu byl zodpovědný za židovské deportace. Po válce byl odsouzen k smrti, dostal milost a byl – téměř doživotně – vězněn v Bredě.

Prezentovali jsme opravdový kabaretní program: Orchester v díře, jako to bývalo dřív, konferenciér, který každé číslo uvedl. Byl to opravdový varietní program, jaký se například uváděl u Tuschinského. Měli jsme vynikající umělce, nejen dole v díře, ale taky na pódiu, jako byli třeba Johnny a Jones, toho času dva velmi populární zpěváci.

Měl jsem to štěstí, že skoro vždycky – a všude, kam jsem přišel – jsem byl jediný trumpetista. Od tohoto okamžiku jsem věděl, že se musím postarat, abych měl trumpetu vždycky u sebe, ať se děje, co se děje. Trumpeta ze mě dělala zvláštní případ. Už jsem nebyl jen číslo. Byl jsem *Musiker*.

Když už mluvíme o šílenství: Měli tam moderní nemocnici s 1 800 lůžky, 1 000 ošetřovatelek a 120 špičkových lékařů. Moderní operační sál. Po ošetření byli sešití pacienti odvezeni.

Denně jsem byl v kontaktu s rodiči. Dokud jsem byl bezpečně v orchestru, bylo to pro ně dobré. Otec s matkou byli – díky mé pozici – ihned *gesperrt*.¹¹ Do Westerborku jsem se dostal 29. září

11 Z něm. – volně: Ponechání na místě.

a po několika dnech by museli na transport. Takto jsme tomu předešli.

Pro některé lidi byl Westerbork tím nejhorším, co se jim mohlo stát: Přišli o svobodu. Měli hlavu plnou chmur.

Věřím, že prakticky nikdo z nás nevěděl, nemyslel si nebo netušil, jak strašné to bude později. Nikdo netušil, že Westerbork byl pouze rafinovanou předehrou k nelítostnému vyhlazení mnoha milionů Židů. Proto jsme se z toho snažili vynuceným optimismem přece jen něco udělat, např. těmi koncerty a café chantant.¹²

V táboře nás nebili. Vojáky SS jsme prakticky neviděli. Měli jsme vlastní šaty a věcičky. Směli jsme dostávat balíčky a dopisy. Nemuseli jsme tvrdě pracovat a rodinní příslušníci od sebe nebyli oddělení.

Mí rodiče se situaci přizpůsobili. Byli rádi, že jsem jim byl zase nablízku, doufali v dobrý konec a nechtěli věřit, že v určitém okamžiku přece jen budou muset nastoupit do toho vlaku. Tak dlouho jsme unikali.

Fakt, že jsem byl muzikant, hrál stále roli, ať už vědomě, či nevědomě. Tím míním: Je moc těžké být srozumitelný. Někdy nenacházím, doslova i obrazně, slova k popisu svých vzpomínek.

Zdá se, že velká spousta lidí pořád ještě neví – nebo nechce vědět –, co všechno se přesně v Hitlerově době odehrálo. Toho si lze všimnout mimo kontinentální Evropu, hlavně v Anglii

12 Pojem odpovídá českému „šantán“, tedy v podstatě hudební forma charakteru lehčího kabaretu – kavárna s hudbou a zpěvem (pozn. redakce).

a v Americe, v některých filmech a televizních programech. Ačkoli byly o táborech napsány dobré knížky, jen několika autorům se to podařilo emočně zodpovědně přetlumočit. Čísla, data, pevná fakta sedí, ale pocitový svět, to, čím si deportovaný člověk prošel, to je z toho sotva jasné. Ona vnitřní zranění, ponižující pocit, který Židé zažívali, to všechno vůbec nepočítají – zůstává jen u pokusu to objasnit. Jak také vysvětlit, že člověk podobné hrůzy zažije, a i přesto chce žít dále?

Mluvil jsem o Westerborku. Gemmeker, velitel, nechal pro naši revue udělat ty nejhezčí dekorace a kostýmy. Němci měli vzdýcky orchestr, ať už byl tábor jakkoliv malý. Podle mě nebylo vytváření orchestrů nařizeno z Berlína, ale Němci je v táborech prostě potřebovali.

Píseň „*Bay Mir Bistu Sheyn*“ byla v repertoáru skoro v každém táboře. V Osvětimi se hodně hrálo „*Alexander's Ragtime Band*“. Mělo to i speciální aranžmá. Byla to oblíbená píseň zastupujícího velitele Osvětimi.

Gemmeker byl velkým milovníkem revue. Byla to zvláštní záliba a mohla i něco stát. Na kostýmy a výzdobu týdenních vystoupení vynaložil sumu 25 000 guldenů, v té době jmění. Do sálu dali díru pro orchestr a velkorysé pódium ze dřeva, které pocházelo ze synagogy v Assenu.

Při předvedení druhé revue *Humor und Melodie* seděl Gemmeker v první řadě, sekundován milenkou a matkou, která u toho pletla.

Kapitola 3

Jako vždy vyprávěl konferenciér během revue vtipy. Jako ten s manželkou, která se manželovi přiznává, že mu byla bohužel nevěrná. Ale jen tak nenuceně k tomu dodá, že se to stalo jen dvakrát: Jednou se sborem donských Kozáků a jednou s *Orchestrem koncertní budovy*.

Smích.

Hudba.

Jetty Cantorová, která Osvětim přežila a později hrála zuriřivou sousedku Saartje v televizním seriálu *Swiebertje*, zpívala „*Ich hab' es heut' Nacht den Sternen erzählt, ich liebe Dich*“.¹³

Ve westerborském orchestru jsem hrál dva měsíce.

Celkem nečekaně v táboře vypukla nákaza dětskou obrnou. Vznikla velká panika. Němci se nakažlivých nemocí strašně báli. Ihned vydali speciální příkazy: Už žádná shromáždění, takže žádné večerní revue, žádná kabaretní vystoupení, koncerty, nic.

Všechna ta německá starost, aby předešli tomu, že onemocníte, zatímco současně...

Začali pak uždibovat z uměleckých životů, protože transporty musely pokračovat. Tábor se musel co nejrychleji vyprázdnit. Ze dne na den zrušili *Sperr*, pravidla pro prominenty už dál neplatila.

Rodiče šli na transport jako první. Viděl jsem je odjíždět, obraz, na který nikdy nezapomenu. Úplně je vidím před sebou, jak spolu nastupovali do vlaku: sklíčení, odevzdání. Bez odporu se

13 Z něm. – „Dneska v noci jsem vyprávěla hvězdám, že tě miluji.“

zařadili do zástupu před vlakem. Do toho okamžiku jsem je mohl doprovázet, po ten zástup. Pak zmizeli, bez ohlednutí.

Ve Westerborku jsem zůstal ještě čtyři týdny. Poté jsem musel taky na transport. Můj muzikantský *Sperr* už neplatil. Všechny táborové předpisy byly najednou nejisté. V pondělí večer vyvolávalo vedení baráku, kdo musí další ráno na transport. A já byl mezi nimi.

Willy Rosen se se mnou přišel rozloučit. Zeptal jsem se ho, co si mám vzít s sebou. Řekl: „Vezmi si s sebou co nejmíň, Lexi, co nejmíň.“

Rosen chodil k veliteli a někdy jsem se sám sebe ptal, jestli věděl, jak ty transporty končily. Zpětně o takových poznámkách přemýšlíte: „Vezmi si s sebou co nejmíň.“

V úterý jsme museli hodně brzo na nástup. Všechno probíhalo velmi korektně, bez kopání nebo bití. Stejně už byl člověk v pasti. Všude stáli němečtí vojáci se zbraněmi. Všichni klidně nastoupili do vlaku, do nákladních vagónů. Přesně v jedenáct hodin jsme vyjeli.

Skoro každý týden odjel jeden vlak. Vždycky panovalo velké napětí, kdo bude na seznamu, a kdo ne. Každé pondělí, byl to divný zvyk, jste si začali už předem – protože člověk nikdy neví – sbírat všechny věcičky. Nikdo neměl jistotu, že na seznamu nebude. Pak přišel velitel baráku, taky věžeň – to byl německý systém, na těchto věcech se jejich vlastní lidé nepodíleli –, a přečetl onen seznam.

Skoro každý týden, tedy v úterý ráno, odjel vlak a večer bylo zase vystoupení s revue. To se lidé přišli v nejhezčích šatech

Kapitola 3

podívat a poslouchat. Zase o týden blíž ke konci války, mysleli jsme si. Počítalo se po týdnech.

Dne 16. listopadu 1943 jsem šel na transport. Cestovali jsme celé tři dny a tři noci. V našem vagóně byl rabín Dasberg z Utrechtu. Cestou zpíval a modlil se. Věděli jsme, že musíme do Polska.

Byl jsem rád, že jsme nejeli do Mauthausenu, protože od tamtud chodily jen úmrtní zprávy. Všichni ti kluci, které sebrali během razíí těsně před Únorovou stávkou, šli do Mauthausenu. A po nějaké době dostaly jejich rodiny zprávy o jejich smrti.

Sem tam vlak zastavil, dveře se otevřely. *Grüne Polizei* organizovala loupežná tažení. Museli jsme jim dát všechny naše peníze, hodinky, plnicí pera a podobné věci. Většinu našich drahocenností nám sebrala už loupežná banka *Lippmann, Rosenthal & Co* ve Westerborku. Když dostala *Grüne Polizei* málo, přišel výprask. K tomu cestou došlo určitě pětkrát nebo šestkrát.

V Drážďanech, které byly krátce předtím bombardované, jsme stáli deset hodin na stanovišti. To byla těžká situace. V nákladním vagóně jste si museli zkusit sednout nebo lehnout přes a mezi sebe.

Důležité bylo, abychom si dál vyprávěli příběhy. Navzájem jsme si říkali: „Nic se neděje. Válka bude trvat nanejvýš ještě tři týdny.“ Takové věci nás držely na nohou.

Bylo mi teprve dvacet tři, byl jsem mladý a zdravý. Tušil jsem, že budu muset pracovat, ale to nebyla taková hrůza. Navíc jsem u sebe měl trumpetu. Co se mi vlastně mohlo stát?

Pořád znovu se objevovala ta židovská mentalita: Po každém nezdaru se sebrat a přizpůsobit se. To, že doslova všichni Židé museli být vyhlazeni, mě nenapadlo.

Řekli mi to, když jsem přijel do Osvětimi, ale nechtěl jsem tomu uvěřit. Viděl jsem vycházet kouř z krematorií, a stejně jsem tomu nevěřil. Bylo to nad mé chápání.